

MODERN DEVLETİN BİR UNSURU OLARAK EGEMENLİK VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

SOVEREIGNTY AND INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, AS A CONSTITUENT OF THE MODERN STATE

DOI: 10.21492/inuhfd.383612

Hatice Derya ORMANOĞLU*

Özet

Modern devletin vazgeçilmez unsurlarından biri olan egemenlik anlayışı önemli bir dönüşüme uğramıştır. Bugün Jean Bodin'in kurumsallaştırdığı; mutlak, bölünemez ve sürekli olarak nitelendirilen klasik egemenlik anlayışından bahsetmemiz mümkün değildir. Klasik egemenlik anlayışının geçirdiği dönüşümün çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri hukuk devleti, insan hakları, kuvvetler ayrılığı prensibi ve uluslararası kuruluşlar olarak ifade etmemiz mümkündür. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan uluslararası kuruluşlar devletlerin egemenliğine müdahale konusunda oldukça dikkat çekicidir.

Egemenlik anlayışının geçirdiği bu dönüşüm sırasında dünya birçok katliama ve savaşlara tanıklık etmiştir. Bu doğrultuda da önce ad hoc mahkemeler kurulmuş ardından da Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna giden süreç başlamıştır. 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilip, 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Roma Statüsü ile de Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Devlet egemenliğine önemli bir müdahale anlamına gelen Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi konusunda tamamlayıcılık ilkesinin kabul edilmesiyle, devlet egemenliğine yapılan müdahalenin daha aza indirgenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda da Statü'ye taraf olacak devlet sayısını arttırmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, modern devlet, Uluslararası Ceza Mahkemesi, uluslararası hukuk, tamamlayıcılık ilkesi

Abstract

Our understanding of sovereignty, which is one of the essential factors of modern state, has undergone a significant transformation in time. Today, it is impossible to mention a classical understanding of sovereignty which was institutionalized by Jean Bodin as; absolute, indivisible and perdurable. There are various reasons that caused the transformation of classical sovereignty; it can be said that these reasons are constitutional state, human rights, principle of separation of powers and international organizations. The

---

* Arş. Gör. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı,
E-mail: hdormanoglu@anadolu.edu.tr
Makale Gönderilme Tarihi: 25.01.2018
Makale Kabul Tarihi: 23.05.2018

international organizations, especially established after the First and Second World Wars, are quite significant instruments in the process of intervening to the sovereignty of states.

During the transformation of understanding of sovereignty, the world had witnessed numerous massacres and wars. In this respect, firstly ad hoc tribunals had been established, after that the process towards the establishment of International Criminal Court started. International Criminal Court was established with Rome Statute which was acknowledged on July, 17, 1988 and inured on July, 1, 2002. Through the acceptance of complementarity principle in terms of International Criminal Court's jurisdiction, it is intended to minimize the intervention to the sovereignty of states. Also, it is aimed to increase the number of states parties to the Statute.

Keywords: Sovereignty, modern state, International Criminal Court, international law, the principle of complementarity

GİRİŞ

En üstün iktidar anlamında kullanılan egemenlik, modern devletin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde egemenlik kavramının evrim geçirerek farklı boyutlara ulaştığı görülmektedir.. Modern öncesi dönemde dünyevi nitelik taşımayan siyasi iktidar, feodalitenin hüküm sürdüğü dönemde parçalanmış görünüm sergilerken, feodal dönemin bu parçalanmış iktidar anlayışını ortadan kaldırmak amacıyla iktidar merkezileştirilmiş ve mutlak monarşiler ortaya çıkmıştır. Mutlak monarşilerin en çarpıcı özelliği ise egemenliğin mutlak, sürekli, bölünmez, devredilemez niteliğe bürünmüş olmasıdır. Ancak Jean Bodin'in kuramsallaştırılan 16. yüzyılın mutlak, sürekli, bölünmez niteliklere sahip klasik egemenlik anlayışı bir evrim sürecinden geçmiştir. Hukuk devletinin, insan haklarının ve uluslararası hukukun sahneye çıkıp gelişim göstermesi egemen eşit devletler kavramını ortaya çıkarmış, mutlak egemenlikten sınırlı egemenliğe doğru bir yönelim olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında kabul edilen uluslararası belgeler, ortaya çıkan uluslararası kuruluşlar egemenliğin sınırlı bir anlam ifade etmesine yol açan etmenler arasındadır. Ardından oluşan Avrupa Birliği, üye devletlerinin hem siyasi hem de hukuki sistemlerini etkilemiş ve üye devletlerin egemenlik yetkisini kullanmalarında sınırlandırıcı bir etkiye sahip olmuştur.

Uluslararası arenada devletlerin egemenlik hakkına müdahale niteliği taşıyan diğer bir oluşum ise Uluslararası Ceza Mahkemesi'dir. Dünyada ardı ardına gerçekleşen katliamlar daimi bir mahkemenin kuruluşunu zorunlu kılmıştır. Uzunca bir süredir kurulması planlanan ancak hayata geçirilemeyen Uluslararası Ceza Mahkemesi 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilip, 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Roma Statüsü ile kurulmuştur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'ne göre mahkemenin yargı yetkisi kapsamındaki suçlar soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçu ve saldırı suçundan ibarettir. Mahkemenin bu suçlar bakımından yargılama yetkisine sahip olması devlet egemenliğine önemli bir müdahaledir. Ancak mahkemenin tamamlayıcı niteliğe sahip olması, taraf devletlerin egemenlik haklarına yapılan müdahaleyi daraltmaktadır.

Çalışmada ele alınan temel sorunun Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin devlet egemenliğine olan müdahalesi olduğunu ifade ettikten sonra, öncelikle egemenlik kavramına, modern devletin bir unsuru olarak egemenliğin boyutlarına, egemenliğin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşüme değinilecektir. Çalışmada ikici olarak ele alınan husus ise Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşu, Mahkeme'nin yargılama yetkisi, tamamlayıcılık ilkesi ışığında Mahkeme'nin devlet egemenliğine müdahalesidir. Sonuç bölümünde yapılan değerlendirme ile çalışma sonlandırılacaktır.

1. MODERN DEVLETİN AYIRDEDİCİ BİR UNSURU OLARAK EGEMENLİK

Siyasal iktidarın günümüze kadar geçirdiği evrim sonucunda ortaya çıkan ve kurumsallaşmış siyasi iktidarı ifade eden modern devletin bazı ayırt edici özellikleri bulunmaktadır¹. Modern devletin ayırt edici özelliklerini şiddet tekeli, egemenlik², toprak, anayasallık, kişisel olmayan iktidar, kamu bürokrasisi, yetki ve vatandaşlık olarak sıralamamız mümkündür³. Bu çalışmada modern devletin unsurlarından yalnızca biri olan egemenlik kavramı üzerinde durulacaktır.

1.1. Egemenlik Kavramı

Gerek kamu hukukunun gerekse de siyaset biliminin temel kavramlarından olan, uluslararası hukuku da yakından ilgilendiren⁴

¹ SAYGILI, Abdurrahman: "Modern Devletin Çıplak Sureti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59(1), 2010, s. 63.

² Kapani "egemenlik" kavramını irdelerken klasik yaklaşıma göre egemenliğin devletin bir unsuru olarak görüldüğünü ifade ettikten sonra bu görüşe katılmadığını ve egemenliği birbiriyle sıkça karıştırılan siyasi iktidar kavramı ile birlikte değerlendirmenin daha doğru olacağını belirtmektedir. KAPANİ, Münci: Politika Bilimine Giriş, 17. Bası, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 54-55.

³ PIERSON, Christopher: Modern Devlet, 1. Bası, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2000, s. 24. Geleneksel egemenlik anlayışına göre de egemenlik bir devletin ayırt edici unsuru olarak yer almaktadır. TURHAN, Mehmet: "Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı Dergisi, 20, 2003, s. 216.

⁴ LÜTEM, İlhan: Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947, s. 3.

egemenliğin ortaya çıkışının 12. yüzyıla kadar götürülmesi mümkündür⁵. Avrupa’da iktidar mücadeleleri sırasında monarşiler, feodalite, Kilise ve Roma-Germen İmparatorluğu sürekli karşı karşıya gelmiştir. Fransa bu iktidar savaşının kazananı olmuş ve Fransa kralları tarafından egemenlik hukuki bir yöntem olarak kullanılmıştır. Egemenlik kavramının kullanılmasındaki amaç da devletin toprak parçası içinde kendi varlığına karşı çıkabilecek iktidar odaklarını engellemek, başka iktidar odaklarının varlığını kabul etmemek, devletin toprakları haricinde de daha yüksek bir güç bulunmadığını ifade etmektir⁶. Kavramın etimolojik kökenine bakıldığında Latince “*superanus*”⁷ kelimesinden kaynaklandığı görülmektedir. Kavram daha sonra “en üstün iktidar” anlamına gelen Fransızca *souveraineté* ve İngilizcede ise *sovereignty* kelimeleri ile ifade edilmektedir⁸.

Üstün buyurma gücü şeklinde ifade ettiğimiz egemenliğin kendisi dışında hiçbir şey tarafından belirlenememek ve kendine has bir niteliği olan irade anlamına geldiğini söylememiz mümkündür. Bu noktada da egemenin harekete geçmesini sağlayacak neden yine kendisinden kaynaklanmaktadır. Egemenin kendi iradesi haricindeki hiçbir neden onu yönlendirme gücüne sahip değildir⁹. Kendisinden daha üstün bir gücün yer almadığı düzeni ifade eden egemenlikte laiklik vurgusu göze çarpan bir husustur. Çünkü bireylerin siyasi iktidarla kurdukları ilişki tanrısal olmayıp, dünyevidir ve akla dayanmaktadır¹⁰.

Egemenlik kavramının kurumsallaşması ile ilgili olarak Jean Bodin bir dönüm noktasıdır. Zira Bodin egemenlik kavramını modern bir bağlam

⁵ GÖZTEPE, Ece: Avrupa Birliğinin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu, 1. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 20.

⁶ KAPANİ, s. 55-56.

⁷ Latince bulunmayan “*superanus*” kelimesi Latince “süper” ve “superus” kelimelerinden türetilmiştir. GÖZTEPE, 2008, s. 21.

⁸ GÖZLER, Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı, 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s. 162; GÖZTEPE, s.20-21; KAPANİ, s. 56.

⁹ Duguit bahsi geçen egemenlik tanımında Alman hukukçuların egemenliğin tanımı konusundaki yaklaşımına yer vermektedir. Bu tanımda da egemenlik “yetkisini yetkisinden alan bir irade” olarak yani gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği fiiller konusunda belirleyici aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. DUGUIT, Leon: “Egemenlik ve Özgürlük” in Devlet Kuramı. Akal, Cemal Bali (Ed.), Dost Kitabevi, Ankara, 2000, s. 383.

¹⁰ GRATTON, Peter: The State of Sovereignty. Lessons from the Political Fictions of Modernity. Albany : State University of New York Press, 2012, s. 13. AKKAYA KİA, Rukiye: Moderniteden Postmoderniteye Egemenlik ve Hukuk, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 104.

içinde kullanmıştır¹¹. Modern devlet Avrupa’da Orta Çağın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır ve egemenliğin sahibi hükümdarlar kendi ülkelerindeki insanlar üzerindeki yargı yetkisini ve üstün otoritesini ilan ettiği dönemde yani 16. ve 17. yüzyılda olgunluğa ulaşmıştır¹². Schmit modern devletin temelini dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramına dayandığını ifade eder. Zira modern devlet anlayışında her şeyi yapma gücüne sahip olan Tanrı yerine, kanun koyucu figürü yer almaktadır¹³. Bodin’in yaşadığı dönem de 16. yüzyıla yani modern devletin ortaya çıkıp olgunlaşmaya başladığı döneme denk gelmektedir¹⁴. Bodin devleti “*birçok ailenin ortak çıkarlarını sağlamaları için bir egemen tarafından adaletle yönetilmesidir*”¹⁵ şeklinde tanımlamaktadır. Devleti bu şekilde tanımlayan Bodin, egemenlik kavramını vatandaşlar üzerindeki en üstün, en mutlak ve en sürekli güç, olarak ifade etmiştir. Egemenlik devletin ayırıcı özelliğidir ve devlet bu sayede diğer topluluklardan ayrılır¹⁶.

Egemenliğin mutlak olması, egemenliğin başka herhangi bir güç tarafından sınırlandırılmamış olması anlamına gelmektedir. Bu noktada “bir prene belli şartlar ve yükümlülükler altında verilmiş olan egemenlik ne egemenliktir ne de mutlak erktir”¹⁷. Egemenin kimsenin görüşünü almak gibi bir zorunluluğu bulunmamakla birlikte, toplumdaki diğer iktidar merkezleri de egemenden kaynaklanmaktadır¹⁸. Bu hususların yanında egemenliğin mutlaklığının göstergelerinden biri de yasalarla ilgili olarak egemenin ne kendi yaptığı yasalarla ne de kendinden önceki

¹¹ NAGAN, Winston P. /HADDAD, Aitza M.: Sovereignty in Theory and Practice. San Diego International Law Journal, 13(2), 2012, s. 438. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sdintl13&div=14&start_page=429&collection=journals&set_as_cursor=14&men_tab=srchresults (Erişim Tarihi: 15.01.2018); SAYGILI, Abdurrahman: “Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 63 (1), 2014, s. 187.

¹² ENGSTER, Daniel: Divine Sovereignty. The Origins of Modern State Power. Northern Illinois University Press, Dekalb, 2001, s. 3.

¹³ SCHMITT, Carl: Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm. (Çev. Emre Zeybekoğlu). Dost Kitabevi, Ankara, 2002, s.41.

¹⁴ SAYGILI, s. 187.

¹⁵ SAYGILI, s. 188.

¹⁶ AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali: Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler, 5. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 407. Devletin ayırıcı özelliği olan egemenliğin de birtakım ayırıcı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler egemenliğin mutlak, sürekli, devredilemez ve bölünemez olması şeklinde sıralanmaktadır. SAYGILI, s. 189 vd.

¹⁷ AĞAOĞULLARI, s. 407.

¹⁸ SAYGILI, s. 190.

yasalarla bağılı olmasıdır¹⁹. Egemen yasa yapımında herhangi bir organın görüşünü almakla da sınırlandırılmış durumda değildir²⁰.

Bodin'in modern devlet konusundaki en önemli katkısı olan egemenliğin sürekliliği, egemen ile yönetici arasında bir ayrımı gerektirmektedir. Yönetici egemenin iradesinden kaynaklanmaktadır ve egemenin belirlediği süre ile sınırlı olarak yönetme yetkisini kullanır. Egemen ise ömür boyu sahip olduğu egemenlik hakkını kendinden sonraki egemene devreder. Yani krallar değişse de devletin sürekliliği hep devam eder²¹.

Egemenliğin bölünmezliği ve devredilmezliği ise parçalanamaması anlamına gelmektedir. Egemenliğin parçalanmadığı sürece bir prence ya da toplumun tamamına ait olması mümkündür²². Bu doğrultuda egemenliğin parçalanmış bir halini ifade eden feodal yönetim biçimi egemenliğin ortadan kaybolmasına neden olmaktadır²³.

Bodin'in egemenlik anlayışının egemenliğin modern bağlamda kullanılması bakımından büyük bir öneme sahip olduğu söylenmekle birlikte, modern egemenlik konusunda oldukça fazla eksikliğin bulunduğu bulunmaktadır. Bu konuda da Hobbes'un yaklaşımı oldukça yol göstericidir²⁴. Uyruklar ile egemen arasındaki ilişkiyi esas aldığı toplum sözleşmesinde barışın ve güvenliğin gerçekleşebilmesi için, doğal hakların egemene devredilmesi söz konusudur. Bir kişi ya da kuruldanda oluşan egemen sözleşmenin tarafı değildir. Sözleşmeye katılan uyruklar arasında eşit bir ilişki bulunmasına rağmen, sözleşmenin tarafı olmayan egemen ile uyruklar arasında eşitsiz bir ilişki bulunmaktadır²⁵. Hobbes'un Leviathan olarak adlandırdığı egemene sözleşmenin tarafları yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkını, güç kullanma hakkını devretmektedirler. Bu haklara ek olarak savaşa ve barışa karar verme hakkı, para cezası ya da

¹⁹ Egemenin kanunlarla olan ilişkisi yani kanunlarla hangi dereceye kadar bağılı olduğu sorusu egemenlik kavramının tartışmasında sıkça değinilen hususlardandır. Schmitt (2002), s.15.

²⁰ AĞAOĞULLARI, s. 408.

²¹ SAYGILI, s. 190.

²² Bodin, "Devletin Altı Kitabı" adlı eserinde üç devlet şekline söz etmektedir. Bu devlet şekilleri de egemenlik bir kişiye aitse monarşi, egemenlik tarafından kullanılıyorsa aristokrasi ve nihayet egemenlik halkın elinde bulunuyorsa demokrasi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bodin'in tercih ettiği devlet şekli de monarşidir. SAYGILI, s. 190.

²³ AĞAOĞULLARI, s. 409.

²⁴ HAKYEMEZ, Yusuf Şevki: Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 31.

²⁵ AĞAOĞULLARI, s. 442.

bedensel ceza verme hakkı devredilmektedir²⁶. Hobbes'un egemenlik anlayışı da mutlak, bölünmez ve vazgeçilmez niteliklere sahiptir. Egemenin sözleşmenin tarafı olmaması, egemeni sınırlayan herhangi bir mekanizma bulunmamasına rağmen egemenin uyruklar üzerinde ciddi müdahalelerde bulunabilmesi egemenliğin mutlak olduğunun göstergelerindedir²⁷.

Klasik egemenlik anlayışından halk egemenliği anlayışına geçişte önemli bir durak olan Rousseau'nun egemenlik anlayışı ise mutlak, sınırsız ve yanılmaz niteliklerine sahip olsa da diğer egemenlik anlayışlarından “meşruiyet” unsuru bağlamında ayrılmaktadır. Bu da halk egemenliği teorisiyle gerçekleştirilmiştir²⁸. Halk egemenliği teorisi, egemenliğin halka dolayısıyla da halkı meydana getiren tek tek bireylere ait olmasını ifade etmektedir²⁹.

1.2. İç Egemenlik ve Dış Egemenlik Ayrımları

Egemenliğin iç egemenlik ve dış egemenlik şeklinde iki yansıması bulunmaktadır. İç egemenlikte kavramın ülke içinde konumlanması söz konusu olurken, dış egemenlikte devletin diğer devletlerle olan ilişkilerinde konumlanması karşımıza çıkmaktadır³⁰.

1.2.1. İç Egemenlik

İç egemenlik devletin kendi ülkesi üzerinde sahip olduğu egemenlik türüdür³¹. İç egemenlik kavramının da iki şekilde ele alındığı görülmektedir. İç egemenliğin birinci anlamında iktidarın kendisi ifadesini bulurken, ikinci anlamında iktidarın niteliği ifade edilmektedir³².

İktidarın kendisi anlamına gelen egemenlik türünden, iktidarın içeriği anlaşılmalıdır. İktidarın yetkilerini de ifade eden bu tanımlamada Bodin'in tanımlamalarından birinde yer alan kanun yapma, yargılama yapma, savaş ve barış ilanına karar verme, vergi toplama, para basma gibi yetkileri yer alır³³.

İktidarın niteliklerini ifade eden egemenlik türünde de iktidarın içeriğine bakılmaksızın, nitelikleri ele alınmaktadır. Bu nitelikler de

²⁶ AĞAOĞULLARI, s. 444.

²⁷ AĞAOĞULLARI, s. 446.

²⁸ SANCAR, Mithat: “Değişen Egemenlik Anlayışında Meşruiyet Sorunu ve Anayasal Düzen” Anayasa Yargısı Dergisi, 20, 2003, s. 159.

²⁹ GÖZLER Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Anayasa Hukukunun Genel Teorisi), C I, 1. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011 s. 445.

³⁰ HAKYEMEZ, s.78.

³¹ GÖZLER, s. 164.

³² GÖZLER, s. 164; KAPANİ, s. 58.

³³ GÖZLER, s. 164; KAPANİ, 58.

egemen iktidarın en üstün, asli³⁴, mutlak, sınırsız, devredilemez ve bölünemez olması şeklinde sıralanabilir³⁵.

İç egemenlikte, ülkedeki tüm siyasi ya da sosyal oluşumlara karşı bir üstünlük söz konusudur. Devlet ülke sınırlarına giren tüm insanlar ya da mallar üzerinde güçlü bir denetim mekanizmasına sahiptir³⁶. Devletin iç egemenlik yetkisine dayanarak vatandaşlar üzerinde birtakım yükümlülükler getirmesi de devletin o ülkedeki en üstün otorite olmasının sonucudur ve bu durum pozitif egemenlik olarak da adlandırılmaktadır³⁷.

Ülke üzerindeki en üstün güç bizzat o devletin kendisi tarafından kullanılmalıdır. Aksi durumda bir devletin ülkesi üzerinde egemenliğe sahip olduğundan bahsetmemiz mümkün değildir. Bir devlet içinde karar mekanizması olarak kendi anayasal organları dışında başkalarının mevcut olmaması gerekir. 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin liderliğinde Irak'a gerçekleştirilen müdahalede Irak'ta meydana gelen durum iç egemenliğin ortadan kalkmasına örnek teşkil etmektedir³⁸.

1.2.2. Dış Egemenlik

Dış egemenlik kavramı da bir devletin başka bir devlet otoritesine bağlı olmaması, diğer devletlerden daha aşağı bir konumda olmaması ve başka devletlerle ilişki kurması halinde diğer devletlere eşit olması anlamına gelir³⁹. Bu bağlamda egemenlik uluslararası hukukta bağımsızlıkla eşdeğer biçimde kullanılmaktadır⁴⁰.

Yetki sahibi olma konusunda devlet egemenliği ve uluslararası hukuk arasındaki rekabet yüzyıllardır artarak ve genişleyerek devam etmektedir⁴¹. 1648 Westphalia Barışı devlet egemenliği konusunda önemli bir dönüm noktasıdır. Westphalia Barışı sadece din savaşlarını

³⁴ KOÇAK, Mustafa: Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 125.

³⁵ KAPANİ, 58.

³⁶ KOÇAK, s. 123.

³⁷ UYGUN Oktay: “Üniter ve Federal Devlet Açısından Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi”, İstanbul Üniversitesi Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı, 1989, s. 396-397.

³⁸ HAKYEMEZ, s. 80.

³⁹ KAPANİ, s. 57.

⁴⁰ PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 148.

⁴¹ DREZNER, Daniel W: “On the Balance Between International Law and Democratic Sovereignty”, 2 Chicago Journal International Law, 2(2), 2001, s. 321. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjil2&div=31&collection=journal&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=On|the|Balance|Between|International|Law|and|Democratic|Sovereignty&type=matchall (Erişim Tarihi: 15.01.2018)

sonlandırmamış, devletlerin birbirlerinin egemenliklerini tanımlarını da sağlamıştır. Böylece de uluslararası hukuk düzeni oluşmaya başlamıştır⁴². Bir devletin ülkesi üzerinde başka bir devletin ya da uluslararası örgütün hukuki denetim yetkisinin olmaması da dış egemenliğin bir gereğidir⁴³. Bir devletin uluslararası anlaşmalar yoluyla kendi ülkesel sınırı içerisinde üs ya da ekonomik bölge kurulmasını sağlaması mümkündür. Bu oluşumlar devletin rızası ile gerçekleştirildiği için dış egemenliği ortadan kaldırmamaktadır⁴⁴.

Dış egemenlik ilkesi devletlerin egemen eşitliği ve iç işlerine karışmama (müdahale yasağı) alt başlıklarına ayrılarak incelenebilir⁴⁵.

1.2.2.1. Devletlerin Egemen Eşitliği

Devletlerin egemen eşitliği ilkesinden, uluslararası hukukta devletlerin aynı hukuki statü içerisinde yer aldıkları anlaşılır. Devletlerin egemen olmalarının bir neticesi, egemen devletlerin eşitliğidir⁴⁶. Ancak devletlerarasında askeri, ekonomik açıdan fiili farklılıklar bulunması mümkündür. Egemen eşit devletler aralarında yer alan fiili farklılıklara rağmen uluslararası hukukta hak sahibi olma ve yükümlülük altına girme açısından eşittirler. Bu durum Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 2/1. maddesinde⁴⁷ de yer almaktadır⁴⁸. Dış egemenlik konusunda mutlak egemenlik anlayışından söz etmemiz mümkün değildir. Zira uluslararası hukukta her devlet egemendir⁴⁹.

1.2.2.2. İçişlerine Karışmama İlkesi (Müdahale Yasağı)

Bir diğer netice ise içişlerine karışmama ilkesidir. Bu ilkeye göre devletlerin egemenlik hakkının bir neticesi olarak devletlerin birbirlerinin içişlerine karışmaması gerekir. İçişlerine karışmama ilkesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21.12.1965 tarihli ve 2131 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Söz konusu karar ile birlikte Devletlerin İçişlerine Karışılmasının Reddi ve Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Konusundaki Bildiri kabul edilmiştir⁵⁰.

⁴² NAGAN/HADDAD, s. 446; HAKYEMEZ, s. 89; PAZARCI, s. 148.

⁴³ HAKYEMEZ, s. 90.

⁴⁴ HAKYEMEZ, s. 92.

⁴⁵ ERDAL, Selcen: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Devlet Egemenliğine Etkisi, 1. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 51 vd.; GÖZLER, s. 163.

⁴⁶ PAZARCI, s. 150.

⁴⁷ <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2018)

⁴⁸ GÖZLER, s. 163; PAZARCI, s. 150.

⁴⁹ HAKYEMEZ, s. 90.

⁵⁰ PAZARCI, s. 150-151.

2. KLASİK EGEMENLİK ANLAYIŞINDA MEYDANA GELEN DÖNÜŞÜM

Klasik egemenlik anlayışının oluşumunda temel amaç feodal dönemdeki parçalanmış iktidarı ve düzensizlikleri ortadan kaldırıp güçlü bir merkezi yönetimi meydana getirmektir. Nitekim bu amaç da gerçekleştirilmiş ve tarih mutlak monarşilerin kuruluşuna tanıklık etmiştir⁵¹. Ancak yukarıdaki açıklamalarımızda Bodin'den beri ifade ettiğimiz klasik egemenlik mutlak, bölünemez, devredilemez olması gibi nitelikleri zaman içerisinde bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bu değişim de 20. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiştir⁵². Klasik egemenlik anlayışında meydana gelen dönüşümü çeşitli alt başlıklar altında incelememiz mümkündür⁵³.

2.1. Hukuk Devleti ve İnsan Haklarının Klasik Egemenlik Anlayışına Etkisi

Günümüz hukuk devleti ve sınırlı iktidar anlayışı, klasik egemenlik anlayışının sınırsız ve mutlak olması özellikleriyle çatışmaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesi ya da devlet iktidarı arasında bir tercih sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada devlet iktidarının kendi kendini sınırlandırabileceği anlamına gelen otolimitasyon düşüncesi ileri sürülmektedir. Klasik egemenlik anlayışının özelliklerini bütünüyle taşıyan devletlere bugün rastlanması çok da mümkün gözükmemektedir⁵⁴. Hukuk devleti ilkesi gereğince hukuk kuralları sadece bireyleri değil aynı zamanda devleti de bağlar. Devletin egemenlik yetkisine dayalı olarak gerçekleştirdiği eylem ve işlemler de yargısal denetime tâbi olur. Bu noktada klasik egemenlik anlayışında hiçbir iradeye bağlı olmaksızın hüküm süren iktidarla, hukuk devleti ilkesine uymakla yükümlü günümüz iktidar anlayışı bağdaşmamaktadır⁵⁵. Bu konuda devletin hükümran olma niteliği düzenle ilgilidir. Devlet herhangi bir baskı aracı değildir, olmamalıdır⁵⁶.

Devlet iktidarını sınırlandıran pek çok araç bulunmakla birlikte, anayasalar en yetkin iktidarı sınırlandırma araçları arasında yer almaktadır. Bu nedenle de hukuk devleti ilkesinin yerleşik bir biçimde uygulandığı, birey hak ve özgürlüklerine tam koruma sağlanan anayasal

⁵¹ KOÇAK, s. 128.

⁵² KAPANİ, s. 59.

⁵³ HAKYEMEZ, s. 104 vd.

⁵⁴ KAPANİ, s. 60.

⁵⁵ HAKYEMEZ, s. 107.

⁵⁶ SCHMITT, s. 31.

devlet anlayışı önem arz etmektedir⁵⁷. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gerekçeler nedeniyle bugün geçmişteki klasik egemenlik anlayışı ancak tarihi bir değere sahiptir ve bugün "egemenlik" denildiğinde ya "sınırlı bir egemenlik" anlaşılmakta ya da "devlet kudreti" anlaşılmaktadır⁵⁸.

Klasik egemenlik anlayışı kamu hukukunda ve uluslararası hukukta büyük bir engel teşkil etmektedir. İnsanın sadece insan olması sebebiyle sahip olduğu ve dokunulması, devredilmesi, vazgeçilmesi, zamanaşımına uğraması mümkün olmayan haklar söz konusu olduğu kabul edilmektedir. Devletin bu haklara dokunmama yükümlülüğü bulunur ve bu haklarla ilgili sınırlama yaptığında da uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu nedenle de insanların sadece insan oldukları için sahip olduklarını ileri sürdüğümüz insan hakları karşısında artık devletin mutlak egemenliğinden söz etmemiz mümkün değildir⁵⁹.

Günümüzde insan hakları evrensel boyutlara ulaşmıştır, insan haklarını korumak demokratik devlet olmanın ön koşulları arasında yer almaktadır.⁶⁰ Bugün hem Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bağlamında insan hakları uluslararası düzeyde korunmakta ve devletlerin iç hukuklarında da bu yönde düzenlemeler yapılmaktadır⁶¹. Bu nedenle de artık egemen devlet anlayışının yerini "devletin egemenliği" ve "ulusal yetki" almıştır. Devletlerin insan hakları ihlalleri konusunda "egemenlik" ve "içişlerine karışmama" gibi gerekçelerle sorumluluktan kurtulmaları mümkün değildir⁶². Modern devletin gelişimi çizgisinde hukukun siyasi iktidarı sınırlandırıcı bir işleve sahip olması ve insan haklarının evrensel niteliği klasik egemenlik anlayışındaki değişimi kaçınılmaz kılmıştır.

2.2. Kuvvetler Ayrılığı Prensibinin Klasik Egemenlik Anlayışına Etkisi

İlk kez Locke tarafından devletin işlevlerinin üç temel erk düzeyinde ele alınması gerektiği hususu ele alınmışsa da, kuvvetler ayrılığı prensibi

⁵⁷ HAKYEMEZ, s. 106.

⁵⁸ KAPANİ, s. 61-62.

⁵⁹ DUGUIT, Leon: Kamu Hukuku Dersleri, Derbil Süheyp (çev.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, s. 68.

⁶⁰ KOÇAK, s. 139.

⁶¹ KOÇAK, s. 139. Ancak insan haklarının uluslararası düzeyde korunması konusunda egemenliklerine müdahale edilmesini istemedikleri için Dünya Savaşları gibi büyük felaketler neticesinde rıza gösterebilmişlerdir. HAYATİ, Hazır: Devlet Egemenliği ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3 (1), 1990, s. 24.

⁶² KAPANİ, s. 62.

Montesquieu tarafından kuramsallaştırılmıştır. Yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında kesin bir ayrılığın olmasını gerektiren prensip siyasal özgürlüklerin korunması açısından olmazsa olmaz bir niteliğe sahiptir⁶³. Montesquieu devletin üç temel görevini kanun yapma, kanunları uygulama ve uyuşmazlıkları çözme şeklinde ifade ettikten sonra, bu üç görevin devletin farklı erkleri tarafından yerine getirilmesiyle kuvvetin kuvveti durduracağını belirtmektedir⁶⁴. Montesquieu'nün temellerini attığı kuvvetler ayrılığı prensibi daha sonraki kuramcılar tarafından geliştirilerek demokrasinin olmazsa olmazı haline getirilmiştir⁶⁵. İktidarın kötüye kullanılmasının önüne geçmek amacıyla iktidarın bizzat iktidar tarafından durdurulması gerektiğini öne süren Montesquieu, yargı konusuna oranla yasama ve yürütme erklerinin birbirinden ayrılmasının üzerine daha çok eğilmiştir⁶⁶.

Feodal dönemde parçalanmış iktidarlardan merkezi devletlere geçişte oluşturulan mutlak monarşilerdeki bölünmez ve mutlak olan iktidarın yerini kuvvetler ayrılığı prensibinin alması klasik egemenlik anlayışındaki dönüşümün sebeplerinden biri arasında yer almaktadır⁶⁷.

2.3. Uluslararası Kuruluşların Klasik Egemenlik Anlayışına Etkisi

Modern devletin egemenlik anlayışındaki değişim ve dönüşümün yalnızca insan haklarının korunmasıyla ya da hukuk devleti ilkesiyle sınırlandırılması mümkün değildir. Teknoloji, rekabet ve siyaset alanında yaşanan değişimler klasik egemenlik anlayışından vazgeçilip, devletlerin birlikte hareket etmesini sağlayacak boyutlara ulaşmıştır⁶⁸. Egemenlik kavramı ile ilgili değişim ve dönüşüm aslında içinde bulunulan dönemin zorunluluklarından da kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni uluslararası antlaşma biçimlerinin ortaya çıkması Avrupa Topluluklarının kurulması egemenlik kavramının yeniden tartışılmasını gerektirmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında tüm devletlerde görülen

⁶³ AĞAOĞULLARI, s. 559.

⁶⁴ SARICA, Murat: 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, 1. Bası, Milenyum Yayınları, İstanbul, s. 125, 126.

⁶⁵ SARICA, s. 127.

⁶⁶ AĞAOĞULLARI, s. 561-562.

⁶⁷ TURHAN, s. 224.

⁶⁸ Böylece de bir devletin egemen olduğunu söyleyebilmemiz için mutlak hâkimiyet anlayışının ve başka hiçbir gücün kabul edilmemesi anlayışının yok olduğunu söyleyebiliriz. KARAKEHYA, Hakan: "Modern Düşünce Yapısında Görülen Değişimler Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Taraf Devletlerin Egemenlik Haklarına Müdahalesi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Özel Sayısı, 13, 2013, s. 135.

değişim özellikle Avrupa Birliği üyesi devletlerde hukuki ve siyasi açıdan büyük çaplıdır⁶⁹. AB'nin kendisine devredilmiş olan yetkiler bağlamında üye devletler açısından nihai kararlar alması ve ulus devletlerin sahibi olduğu bazı yetkileri kullanması egemenlik anlayışındaki değişimin göstergesidir⁷⁰.

Avrupa Birliği'nde sadece Avrupa Birliği hukukuna uymak yeterli olmamakta bununla birlikte yasama organının çıkaracağı kanunların da Avrupa Birliği hukukuna uyumlu bir biçimde olması gerekmektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği'ne üye devletler bakımından egemenlik hakkına yasama, yürütme ve yargı organları bakımından bir sınırlama mevcuttur⁷¹.

Birçok Avrupa devleti tarafından imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, devletlerin iç hukukları haline gelmiş ve AİHS ile birlikte kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile dış bir iktidardan bağımsız olmayı ifade eden 1648 Westphalia egemenliğinden⁷² vazgeçilmiştir. Zira devletler AİHM önünde mahkûm olmakta ve kararlar da icra edilmektedir⁷³.

3. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞUNA GİDERKEN

Uluslararası camia birçok acıya, katliama tanıklık etmiş ve katliamları gerçekleştirenler gereken cezaya çarptırılmamıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna giden yolun oldukça geriye götürülmesi mümkündür. 1674'te Roma - Germen İmparatorluğu Mahkemesi'nin Alman İmparatoru Peter Von Hagenbach'ı yargılayıp mahkum etmesi önemli ve ilk adımdır⁷⁴.

⁶⁹ GÖZTEPE, s. 58.

⁷⁰ GÖZTEPE, s. 60.

⁷¹ GÜNDÜZ, Aslan: "İktidar ve Milletlerarası Sınırları" İstanbul Barosu Dergisi, 64(1-2-3), 1990, s. 69.

⁷² Krasner Westphalia egemenliğinden sapma ya da kısmen vazgeçmenin andlaşma, sözleşme, zorlama ya da dayatma yoluyla dört biçimde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. GÖZTEPE, s. 60.

⁷³ GÖZTEPE, s. 60. Devletlerin yaşanan dönüşüm neticesinde Westphalia egemenliğine yapılan müdahalenin çıkış noktasının irdelenmesi gerekmektedir. Zira devletlerin kendilerini bağlayıcı andlaşmalara taraf olurken kendi iradesiyle mi yoksa savaş mağlubiyeti ya da siyasi zayıflıktan kaynaklanan bir nedenle mi hareket ettiği önem arz etmektedir. Göztepe, devletlerin bir uluslararası andlaşmayı imzalarken sahip oldukları irade arasında meydana gelebilecek farklılıklara örnek olarak Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzaladığı Versay Antlaşmasındaki iradesi ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalarken sahip olduğu irade farkını örnek olarak göstermiştir. GÖZTEPE, s. 61.

⁷⁴ TEZCAN, Durmuş: "Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı" Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, Ankara, 2000, s. 272-273.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde imzalanan Versay Antlaşmasına göre Alman İmparatoru II. Wilhelm'in yargılanması fikri uluslararası ceza yargılamasının ilk örneğidir. Ancak imparator Hollanda'ya kaçmıştır ve Hollanda da imparatorun yargılanması talebini geri çevirmiştir. Böylece de yargılama konusundaki bu girişim amacına ulaşamamıştır⁷⁵.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşu yönünde asıl gelişmeler İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanmıştır. Savaş sonrasında mağlupların yargılanması için galiplerin kurduğu iki önemli *ad hoc* mahkeme bulunmaktadır. Bunlardan biri Almanya'da kurulan Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, diğeri ise Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'dir. Ancak kurulan iki mahkeme de işlenen tüm fiillerin ve faillerin yargılamasını gerçekleştirilememiştir⁷⁶.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi birbiriyle çok fazla ortak yönü bulunan mahkemelerdir ve uluslararası niteliğe sahip olsalar da bir mahkemenin taşınması gereken en önemli niteliklerden biri olan tarafsızlık niteliğine sahip olmadıkları için ağır eleştirilere maruz kalmışlardır⁷⁷. Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi 1945 Londra Antlaşması ile kurulmuştur, Tokyo Uluslararası Ceza Mahkemesi ise 1946 yılında ABD'li General Mc Arthur tarafından bildiri ile kurulmuştur⁷⁸.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'nin kuruluşunun ardından uluslararası ceza yargılamaları konusunda dikkate şayan iki gelişme karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi 12 Eylül 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği "Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Antlaşma"dır. İkincisi ise 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme dört parçadan oluşmaktadır⁷⁹.

Uluslararası Ceza Yargılamaları konusunda bir başka önemli gelişme ise Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşudur. Ancak bu iki mahkemenin kurulmasından önce 1989'da Trinidad Tobago'nun uyuşturucu kaçakçılarının yargılanması ile Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi nedeniyle

⁷⁵ ALİBABA, Arzu: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 49 (1-4), 2000, s. 184.

⁷⁶ UZUN, Elif: "Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 2003, s. 26.

⁷⁷ ALİBABA, s. 185.

⁷⁸ PAZARCI, s. 660.

⁷⁹ TÖNGÜR, Ali Rıza: Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kapsamı ve Yargılama Hukuku. Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2005, s. 9.

devlet başkanı Saddam Hüseyin'in yargılanması istemi yönündeki hareketler gerçekleşmiştir⁸⁰.

Bu dönemde Eski Yugoslavya bölgesinde yaşanan etnik temizlik amaçlı katliamlar, işkence ve insanlık dışı muameleler ile cinselliğe karşı işlenen fiiller uluslararası ad hoc bir ceza mahkemesinin kurulmasını zorunlu kılmıştır⁸¹. BM Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VII. Bölümünün kendisine verdiği yetkiye dayanarak 25 Mayıs 1993 tarihinde, 1991'den itibaren gerçekleştirilen kanlı eylemlerin yargılamasının kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi aracılığıyla gerçekleştirilmesine karar vermiştir⁸². EYUCM'nin yargılama yetkisinin kapsamındaki suçlar 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin ağır ihlâli, savaşta uyulması gereken kuralların ihlâli ile soykırım ve insanlığa karşı suçlardır⁸³.

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna sebep olan olaylar da Ruanda'daki Hutular ve Tutsiler arasında gerçekleşen katliamlardır. Yaklaşık bir milyon insanın katledildiği olaylar neticesinde 8 Kasım 1994 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tıpkı Yugoslavya'daki gibi Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII. Bölümü'nün kendisine verdiği yetkiye dayanarak RUCM'yi kurmuştur. Mahkeme 1 Ocak 1994 ile 31 Aralık 1994 arasında Ruanda'da gerçekleşen soykırım ve insancıl hukuka aykırı eylemlerin yargılamasını yapmak konusunda yetkilendirilmiştir⁸⁴. Soykırım suçu, insanlığa karşı işlenen suçlar ile Cenevre Sözleşmesi ile Ek II Numaralı Protokol'ündeki ihlâller mahkemenin yargılama yetkisi kapsamındadır⁸⁵. İnsanlığa karşı suçların iç çatışmalara da uygulanması RUCM'nin dikkat çekici özelliğidir⁸⁶.

Yukarıda saydığımız ad hoc mahkemeler dünyada gerçekleştirilen soykırım, gayri insani fiiller, savaş suçları ve cinselliğe karşı işlenen fiillerin cezalandırılması noktasında daimi bir mahkeme kadar olmasa da önemli birer adımdır. Kısaca bilgi verdiğimiz mahkemeler gerek

⁸⁰ ALİBABA, s. 188.

⁸¹ TÖNGÜR, s. 9.

⁸² ALİBABA, s. 189.

⁸³ RANCILIO, Peggy E: "From Nuremberg to Rome: Establishing an International Criminal Court and the Need for U.S. Participation", University of Detroit Mercy Law Review, 77, s. 167-168
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/udetmr77&div=12&start_page=155&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults (Erişim Tarihi: 22.01.2018); UZUN, s. 30.

⁸⁴ TÖNGÜR, s. 11-12.

⁸⁵ TÖNGÜR, s. 11-12.

⁸⁶ UZUN, s. 30.

tarafsızlık, gerek suç ve cezalarda kanunilik ilkesi gibi birtakım ceza ve ceza muhakemesi ilkelerinden yoksundur ancak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşunu tetiklemişlerdir.

4. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU

Uluslararası Ceza Mahkemesi 17 Temmuz 1998'de kabul edilip, 1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Roma Statüsü ile kurulmuştur. Roma Statüsü'nün önsözündeki ifadelerden anlaşılacağı üzere Uluslararası Ceza Mahkemesi, 20. yüzyılda yaşanan katliamlar neticesinde uluslararası toplumu ilgilendiren suçların cezasız kalmaması bu bağlamda da gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde gerçekleştirilecek işbirliği yoluyla etkin bir kovuşturmanın gerçekleştirilmesinin yanında bu suçları önleme amacını da taşımaktadır.

Ad hoc mahkemelerin doğal yargıç ilkesine aykırılık teşkil etmeleri, zaman ve yer bakımından sınırlı olmaları, delillerin toplanması bakımından çeşitli sakıncalar taşımaları daimi bir mahkemeye duyulan ihtiyacı kuvvetlendirmiştir⁸⁷. Zira ad hoc mahkemeler olayın gerçekleşmesinden sonra kurulduğu için ayrıca kuruluşu da zaman aldığı için bu esnada delillerin karartılması söz konusu olabileceği gibi daha fazla can kaybı da olabilmektedir⁸⁸. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuyla birlikte silahlı çatışmalarda askeri gereklilik ilkesine uygun olmayan hareketlerin engellenmesi ve kalıcı bir barışın gerçekleştirilmesi de hedeflenmiştir⁸⁹. Ad hoc mahkemeler kurumsal bir yapıya sahip olmadığı için, gerek savcılarının bulunmasında gerekse de mahkeme heyetinin toplanmasında ve eğitiminde yaşanan sıkıntılar etkili bir yargılamanın yapılmasını engellemektedir⁹⁰. Daimi bir mahkeme olan Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluşuyla yargılama konusunda yaşanan bu engeller ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Hollanda'nın Lahey şehrinde kurulan ve gerekli görürse başka yerde de toplanabilecek olan Uluslararası Ceza Mahkemesi uluslararası hukuk kişiliğine sahiptir ve Başkanlık, Temyiz, Yargılama ve Önyargılama, Savcılık ve Sekreteryaya olmak üzere dört organdan meydana gelmektedir⁹¹.

---

⁸⁷ ERDAL, s. 87.

⁸⁸ SADAT, Leila Nadya: *The International Criminal Court and The Transformation Of International Law: Justice For The New Millenium*, Transnational Publishers, Inc. Ardsley, New York, 2002, s. 31.

⁸⁹ ASLAN, M. Yasin: "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 56 (4), 2007, s. 59.

⁹⁰ SADAT, s. 31.

⁹¹ Bkz. Roma Statüsü'nün 3., 4. ve 34. maddeleri.

5. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN YARGI YETKİSİ

Roma Statüsü'nün 12. maddesinde, Statü'ye taraf olmakla, 5. maddeye konu olan suçlar bakımından Mahkeme'nin yargı yetkisinin kabul edilmiş olacağı hüküm altına alınmıştır. Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamına giren bir suç için, Mahkeme'nin harekete geçirilmesi üç farklı biçimde gerçekleşebilmektedir:

Bunlardan ilki Statüye taraf olan bir devletin Mahkeme'nin yargılama yetkisi kapsamındaki bir suçun işlendiğine dair durumu Savcı'ya bildirmesi hâlidir. Bu durum Statü'nün 13. ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir. Taraf devletlerin yetkisine ilişkin bu düzenlemede “durum” ifadesinin tercih edilmesinin temelinde yer alan sebep ise, birden fazla failin yer aldığı bir suç söz konusu olduğunda, taraf devletin yargı yetkisinin kendi menfaatine olacak biçimde yalnızca bir fiille sınırlandırmasını önlemektir⁹².

Mahkeme'nin harekete geçirilebilmesi için ikinci durum ise Savcı'nın yetkisidir. Savcı, Statü'nün kendisine verdiği yetkiye dayanarak kendiliğinden soruşturma yapabilir. Savcının soruşturma başlatabilmesi için suç işlendiğine ilişkin olarak Statü'nün 15. maddesinde belirtilen kaynaklardan ek bilgi istemesi mümkündür⁹³.

Mahkeme'nin harekete geçirilebilmesi için üçüncü durum ise BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisini kullanmasıyla gerçekleşmektedir. BM Güvenlik Konseyi, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçun Statü'nün 13. maddesine göre BM Şartı'nın VII. Bölümü bağlamında dünya barışını ihlal ve tehdit edici nitelikte olduğundan hareketle Savcı'ya başvurabilir⁹⁴.

5.1. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargılama Yetkisine Giren Suçlar

Roma Statüsü'nün 4. maddesinin 2. fıkrasında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statü ile kendisine verilen görev ve yetkilerini herhangi bir taraf devlet ülkesinde ve özel bir anlaşma ile herhangi bir devletin ülkesinde uygulayabileceği hüküm altına alınmıştır. Statü'nün bu hükmü egemenliğin başkasına devredilmemesi ve paylaşılmaması noktasında ceza yargılaması alanında klasik egemenlik anlayışından vazgeçildiğinin

⁹² TURHAN, s. 129.

⁹³ TURHAN, s. 129.

⁹⁴ TURHAN, s. 129.

göstergesidir⁹⁵. Mahkemenin yargılama yetkisine giren suçlar Roma Statüsü'nün 5. maddesi gereğince soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçudur. Mahkeme bu suçları işleyen bireyler hakkında yargılama yetkisine sahiptir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisinin dört suç tipyle sınırlandırıldığı görülmektedir. Devletin egemenlik hakkının en önemli yansımalarından biri yargılama yetkisidir. Bir devlet için son derece önemli bir alan olan yargılama konusuyla ilgili olarak mahkemenin yargı yetkisinin belli suçlarla sınırlı tutulmasındaki amaç, daha çok devletin Roma Statüsü'ne taraf olmasını sağlamaktır⁹⁶.

Soykırım suçu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar mahkemenin yargı yetkisi konusunda en kolay uzlaşılabilir suçlar arasındadır. Uyuşturucu madde kaçakçılığı ve terör hareketleri ile ilgili suçlar üzerinde devletler uzunca bir süre tartışmış ancak uzlaşma sağlayamadıkları için bu suçlar mahkemenin yargı yetkisinin kapsamı dışında kalmıştır⁹⁷.

Özel olarak değinmek istediğimiz saldırı suçu ile ilgili olarak yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Görüşmeler sırasında Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi saldırı suçunun Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine dâhil edilmesinin koşulu olarak Güvenlik Konseyi'nin bir fiilin saldırı suçu olarak nitelenip nitelenemeyeceği konusunda kararının olması gerektiğini ileri sürmüştür ancak kabul görmemiştir. Zira Güvenlik Konseyi'nin siyasi kararlar verebileceği düşüncesi bu önerinin kabul edilmemesine neden olmuştur⁹⁸.

İlk başta saldırı suçunun tanımına Roma Statüsü'nde yer verilmemiştir. Statü'nün 5. maddesinde birinci fıkrada, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar belirtildikten sonra saldırı suçuna ilişkin yargı yetkisinin aynı maddenin ikinci fıkrasındaki şartın gerçekleşmesine bağlı

⁹⁵ YÜCEL, Bülent: "20. Yüzyılda Ulus Devletin Egemenlik Yetkisine Yapılan Son Müdahale: Uluslararası Ceza Mahkemesi" Eskişehir Barosu Dergisi, Haziran Sayısı, 2005, s. 237-238.

⁹⁶ ALİBABA, s. 192. Sınırlı suçlarla da olsa, devletlerin yargılama yetkilerine uluslararası bir mahkemenin müdahalesine izin vermesi uluslararası hukuk camiasında önemli bir başarıdır. KARAKEHYA, 136.

⁹⁷ Mısır Türkiye ve Siri Lanka gibi ülkeler uyuşturucu madde kaçakçılığı ve terör hareketlerinin mahkemenin yargı yetkisine dahil olmasını istemişlerdir. Ancak ağırlıklı olan görüş bu suçların ülkelerin milli mahkemeleri tarafından yargılanmasının daha uygun olacağı düşüncesinde olduğu için mahkemenin yargı yetkisine dahil edilmemişlerdir. ALİBABA, s. 192.

⁹⁸ ALİBABA, s. 192.

olarak kullanılacağı hüküm altına alınmıştır⁹⁹. Statü'nün 5. maddesinin ikinci fıkrasında ise Statü'nün değiştirilmesine ilişkin 121. ve Statü'nün gözden geçirilmesine ilişkin 123. maddesine atıfta bulunulmuştur. Aynı maddede düzenlemenin Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili düzenlemelerine de uygun olması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Böylece de saldırı suçu, Statü'nün yürürlüğe girmesinden itibaren yedi yıllığına askıya alınmıştır¹⁰⁰. Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar Statü'nün 5. maddesinde belirtildikten sonra 2010 yılında Kampala'da gerçekleştirilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Gözden Geçirme Konferansı'nda tanıma kavuşmuştur. Bu konferansta saldırı suçu sadece tanımlanmakla kalmamış, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin saldırı suçuna ilişkin yargı yetkisinin de 2017'de başlaması kararlaştırılmıştır¹⁰¹.

Kampala'da gerçekleştirilen düzenlemelerle Statü'ye eklenen 15 bis maddesi ile Mahkeme'nin Statü'ye taraf olmayan bir devlet açısından; Statü'ye taraf olmayan bir devletin ülkesinde veya o devletin vatandaşları tarafından işlenen saldırı suçları üzerinde yargı yetkisini kullanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu özel düzenleme ile Statü'nün 12. maddesinde yer alan genel kuralın uygulanması söz konusu olmayacaktır¹⁰². Saldırı suçu bakımından özellik arz eden bir başka husus ise, bu suç bakımından BM Güvenlik Konseyi'nin başvurusu üzerine Mahkeme'nin yargı yetkisini kullanmasına ilişkindir. Bu konuda Statü'nün 15 ter maddesindeki düzenleme, saldırı suçuna ilişkin 15 ter maddesindeki ön şartların gerçekleşmesinin gerekliliğini ortadan kaldırmaktadır. Böylece de saldırı suçunda BM Güvenlik Konseyi'nin başvurusuyla Mahkeme'nin yargı yetkisini kullanması bakımından, Güvenlik Konseyi diğer Mahkeme'yi harekete geçirme yollarına göre oldukça güçlü konuma gelmiştir.¹⁰³ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gücünün yansımaları aynı zamanda Statü'nün 8 bis maddesinde ifade edilen saldırı suçunun tanımında görmektediriz. Zira tanımda hem BM Güvenlik Konseyi

⁹⁹ AKSAR, Yusuf: Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II, 3. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s. 154.

¹⁰⁰ Saldırı suçu bakımından Roma Statüsü'nde 5. maddede hüküm altına alınan bu geçici çözüm saldırı suçunun teamüli uluslararası hukukta varlığının örtülü olarak kabulü anlamına gelmektedir. KREß, Claus ve HOLTZENDORFF, Leonie von: "Saldırganlık Suçunda Kampala Uzlaşması", Ozan Erözden (çev.), Küresel Bakış, 1 (2), 2011, s. 17.

¹⁰¹ KURŞUN, Günal: 100 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1. Bası, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011, s. 14.

¹⁰² EMİR, Nergiz: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi Bakımından Saldırı Suçu", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (2), 2015, s. 132.

¹⁰³ EMİR, s. 137-138.

Şart'na hem de BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1974 tarih ve 3314 (XXIX) sayılı kararına atıfta bulunmaktadır¹⁰⁴.

Mahkeme'nin saldırı suçuna ilişkin yargı yetkisini kullanabilmesi için 15 bis ve 15 ter maddelerine göre otuz taraf devletin kararının aranmaktadır ve nihayet 14 Aralık 2017 tarihinde toplanan Taraf Devletler Asamblesi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin saldırı suçuna ilişkin yargı yetkisinin 17 Temmuz 2018 tarihinde başlamasına karar vermiştir¹⁰⁵.

5.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kişi ve Yer Bakımından Yetkisi

Roma Statüsü'nün 12. maddesine göre Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisinin doğması ile ilgili üç ihtimal ortaya çıkmaktadır¹⁰⁶:

- a) Suçun işlendiği ülkenin Roma Statüsü'ne taraf olması (ülkesellik),
- b) Sanığın Roma Statüsü'ne taraf olan bir devletin vatandaşı olması (uyrukluk),
- c) Bir devlet Roma Statüsü'ne taraf olmasa da Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini geçici olarak kabul etmiş olması.

Ülkesellik ilkesi gereğince kişiler hangi ülkenin vatandaşı olduklarına bakılmaksızın Statü'ye taraf devlet ülkesinde suç işleyenleri ve uyrukluk ilkesi gereğince de andlaşmaya taraf olan devletlerin vatandaşlarını resmi görevleri ve bağışlıkları önemsenmeksizin yargılama yetkisine sahiptir¹⁰⁷. Böylece Statü'ye taraf olan herhangi bir devlet Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisini kabul etmektedir ve Roma Statüsü'nün 12. maddesi gereğince suçun meydana geldiği devlet bağlamında, suçun bir gemide ya da uçakta işlenmesi halinde geminin ya da uçağın kayıtlı olduğu devlet Roma Statüsü'ne tarafsa ya da mahkemenin yargılama yetkisini kabul etmişlerse Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini kullanması mümkün olacaktır. Ülkesellik ilkesi gereğince kişilerin hangi ülkenin vatandaşı olduklarına bakılmaksızın Statü'ye taraf devlet ülkesinde suç işleyenleri ve uyrukluk ilkesi gereğince de andlaşmaya taraf olan devletlerin vatandaşlarını yargılama yetkisine sahiptir.

¹⁰⁴ AKSAR, s. 154.

¹⁰⁵ https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res6-ENG.pdf (Erişim Tarihi: 23.01.2018)

¹⁰⁶ TURHAN Faruk: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi, Uluslararası Ceza Divanı", Feridun Yenisey (ed.), Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 127.

¹⁰⁷ ERDAL, s. 137.

Ülkesellik ve uyrukluuk ilkeleri bağlamında Roma Statüsü'nün görüşmeleri sırasında birçok devlet Mahkeme'nin yargı yetkisinin doğabilmesi için hem suçun işlendiği ülke hem de suçun failinin vatandaşı olduğu ülke tarafından Mahkeme'nin yargı yetkisinin kabul edilmiş olması şartının aranmasını istemişlerdir¹⁰⁸. Ülkesellik ve uyrukluuk ilkelerinin birlikte uygulanması ile suçun işlendiği devlet bakımından da failin vatandaşı olduğu devlet bakımından da Mahkeme'nin yargı yetkisi üzerinde veto yetkisi kullanma şeklinde sonuç doğuracak bu talep sonuçsuz kalmıştır¹⁰⁹.

Roma Statüsü'ndeki düzenlemeye göre mağdurun Statü'ye taraf olan bir devletin vatandaşı olması halinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yargılama yetkisinin tanınmadığı görülmektedir¹¹⁰. BM Güvenlik Konseyi tarafından Savcılığın harekete geçirilmesi halinde Statü'ye taraf devletin ülkesinde veya vatandaşı tarafından işlenmesi şartı aranmaz. Böylece Mahkeme Statü'ye taraf olsun veya olmasın bir ülke üzerinde işlenen suçlarla ilgili yargılama yetkisini kullanabilir¹¹¹.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi konusunda Amerika Birleşik Devletleri'nin gösterdiği dirençten bahsetmemiz yerinde olacaktır. ABD Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşunu başlangıçta destekler gibi görünmesine rağmen 31 Aralık 2000 tarihinde imzaladığı Statü'den daha sonra -6 Mayıs 2002'de- imzasını geri çekmiştir. ABD, vatandaşlarının ve askerleri ile Barış Gücü personelinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanması olasılığının önüne geçmek için yoğun bir çaba sarf etmiştir¹¹². ABD'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisine ilişkin olarak sergilediği tavır klasik egemenlik hakkından vazgeçmek istemediğinin göstergesidir¹¹³.

5.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Zaman Bakımından Yetkisi

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin zaman bakımından yetkisi Statü'nün 11. maddesinde belirtildiği üzere Statü'nün yürürlüğe

¹⁰⁸ ÖNOK, R. Murat: Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 143.

¹⁰⁹ ÖNOK, s. 143.

¹¹⁰ TURHAN, s. 127.

¹¹¹ YEE, Lionel: "The International Criminal Court and The Security Council: Articles 13 (b) and 16" in Lee, Roy S. (ed.), The International Criminal Court The Making of the Rome Statute Issues, Negotiations, Results, Kluwer Law International, Hague, 1999, s. 145; ERDAL 110.

¹¹² AKSAR, Yusuf: "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52 (2), 2003, s. 125.

¹¹³ KARAKEHYA, s. 137.

girmesinden sonra gerçekleştirilen fiiller bakımından geçerlidir ve Statü'nün 24. maddesinde düzenlenen kişi bakımından geriye yürümezlik ilkesi gereğince de kimse Statü'nün yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşen fiillerden dolayı sorumlu olamaz.

Statü'nün 126. maddesinde, Statü'nün yürürlüğe gireceği tarih olarak altmışıncı onay, kabul, tasdik veya taraf olma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne verilmesini izleyen 60 gün sonraki ayın ilk günü belirlenmiştir.

Mahkeme'nin zaman bakımından yetkisi konusunda üç istisna bulunmaktadır. Bu istisnalardan biri 124. madde gereğince savaş suçları konusunda bir devletin Statü'nün yürürlük tarihinden başlayarak yedi yıl için bu suçların kendi vatandaşları tarafından ya da kendi toprakları üzerinde işlenmesi durumunda tek taraflı beyanla Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul etmediğini ifade etmesi halidir. İkinci istisna ise Statü'nün 12. maddesi gereğince taraf olmayan bir devletin yargı yetkisini belli olaylar için geçici olarak kabul etmesi halidir. Üçüncü ve son istisna ise BM Güvenlik Konseyi tarafından bir olayın Savcı'ya götürülmesi halinde, fiilin işlenmesinden sonra Mahkeme'nin yargı yetkisinin doğmasının söz konusu olmasıdır¹¹⁴.

5.4. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi'nin Genelliği

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşundan önce gerçekleşen uluslararası ceza yargılamaları bahsinde belirttiğimiz ad hoc mahkemeler geçici nitelikte olup belli olaylar için uluslararası bir anlaşma ile ya da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararı ile kurulmalarına rağmen, Uluslararası Ceza Mahkemesi daimi bir mahkemedir, çok taraflı bir anlaşma ile kurulmuştur ve belli bir zaman ya da olaylar için kurulmamıştır¹¹⁵.

Mahkeme'nin Birleşmiş Milletler bünyesinde olmaması, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olarak nitelendirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasıyla BM Güvenlik Konseyi'nin gerektiğinde yetkisini kullanarak ad hoc nitelikli uluslararası ceza mahkemelerinin kurulması uygulamasına da son verilmiştir¹¹⁶.

---

¹¹⁴ UZUN, s. 38-39.

¹¹⁵ ERDAL, Selen: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ulus-Devlet Egemenliğine Etkisi" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18 (1), 2008, s. 171.

¹¹⁶ ERDAL, s. 94.

6. TAMAMLAYICILIK İLKESİ VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN EGEMENLİK HAKKINA MÜDAHALESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tamamlayıcılık ilkesinin ifade edilebilmesi bakımından ad hoc nitelikli uluslararası ceza mahkemelerinin durumuna değinmekte fayda vardır. Nuremberg ve Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemeleri'nin ulusal ceza yargılamasına kıyasla üstün bir konumda olduğunu ifade etmek gerekir¹¹⁷. Uluslararası Eski Yugoslavya ve Ruanda Ceza Mahkemeleri de yargılamanın her evresinde ulusal mahkemeler tarafından gerçekleştirilen kendileri tarafından yargılamasının gerçekleştirilmesini isteme hakkı tanınmıştı. Söz konusu durum da her iki mahkemenin ulusal ceza yargısı konusunda üstünlüğünün ve önceliğinin göstergesidir¹¹⁸.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin devlet egemenliği karşısında üstünlüğü sorunsalını halledebilmek amacıyla Statü'nün Giriş kısmının 10. paragrafı ve Statü'nün 17. maddesi gereğince Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ulusal yargı yetkisi karşısında tamamlayıcı nitelikte olduğu kabul edilmiştir. Tamamlayıcılık ilkesi UCM'nin Stataü'de yer alan suçlar konusunda devletlerin yargı yetkisine doğrudan müdahalesini engellemektedir¹¹⁹. Tamamlayıcılık ilkesinden çıkarılabilecek bazı sonuçlar bulunmaktadır, bunlar:

- Her ne kadar Statü'de tarafların birbirlerine göre önceliği ve üstünlüğü hususuna yer verilmese de konu bakımından ulusal yargı yetkisinin önceliği mevcuttur. Zira yetkili bir devletin bir uluslararası suç ile ilgili olarak cezai kovuşturma gerçekleştirmesi ve hüküm kurması halinde UCM'nin kovuşturma yapması 17. maddenin 1. fıkrasının a-c bentleri gereğince söz konusu olmayacaktır¹²⁰.
- Öncelikle yetkili olan ulusal ceza mahkemesi suçun kovuşturulması noktasında isteksiz davranırsa veya yetersizse 17. maddenin 1. fıkrasının a ve b bentleri gereğince ulusal

¹¹⁷Çünkü bu mahkemeler yargılama faaliyetini vatandaşlarının yargılamaya maruz kaldığı ülkelerde gerçekleştirmişler ve ülkeler de yargılama faaliyetinin gerçekleştirilmesine karşı çıkmamışlardır. ESER, Albin: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kurulması: Roma Statüsünün Ortaya Çıkışı ve Temel Özellikleri. Turhan Faruk (çev.) in. Feridun Yenisey (ed.), Uluslararası Ceza Divanı İstanbul, 2007, s. 20.

¹¹⁸TURHAN, s. 131.

¹¹⁹ŞEN, Ersan: Uluslararası Ceza Mahkemesi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 78.

¹²⁰ESER, s. 21.

mahkemenin önceliği ortadan kalkacaktır. Ulusal ceza yargısının yetersizliği de, sanık hakkında etkin bir uluslararası yargılamanın yapılmasını engellemek amacıyla göstermelik bir ulusal ceza yargılamasının yapılması halinde söz konusu olmaktadır. Bu duruma örnek olarak da ulusal mahkemenin sanık hakkında beraatle sonuçlanacak bir yargılama gerçekleştirmesi böylece de uluslararası kovuşturmanın engellenmesi gösterilebilir¹²¹.

- Ulusal Mahkeme ile UCM arasında çıkacak bir yetki uyuşmazlığının ne şekilde çözüleceği noktasında karar verme yetkisine sahip olanın üstün olacağı açıktır. Bu konu Statü'de açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte örneğin ulusal mahkemenin bir dava konusunda yetersiz olmasının belirlenmesinin md. 17/3 gereğince UCM'ye ait olması sebebiyle üstünlüğün UCM'de olduğu sonucu doğmaktadır. Ancak ulusal mahkemenin isteksizliğinin ve yetersizliğinin tespiti konusunda UCM'nin sahip olduğu takdir yetkisi devlet egemenliğine müdahale niteliğindedir¹²². Takdir yetkisi kavramının sınırlarının belirlenmesinin zor olması ve bu belirleme sırasında siyasal etkilerden arınma sorunu, tamamlayıcılık ilkesinin devlet egemenliğiyle ilgili yarattığı olumlu etkiyi zedelemektedir¹²³.
- Statü'nün 9. bölümünde düzenlenen ulusal yargının UCM ile işbirliği yükümlülüğü altında olması da bir hayli önemlidir¹²⁴.

Tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda devletlerin egemenlik konusuna verdikleri önem nedeniyle¹²⁵ ve uluslararası ceza adaletinin gerçekleştirilmesi açısından da ulusal yargıya öncelik verilmekte ancak ulusal yargının etkili bir ceza kovuşturması yapma yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde de UCM'nin bu duruma seyirci kalması söz konusu olmamaktadır. Zira uluslararası suçlar söz konusu olduğunda sadece bir ulusun değil tüm uluslararası camianın da hakları zedelenmektedir¹²⁶.

Tamamlayıcılık ilkesinin var olmasının bir nedeni de ulusal yargı sistemlerinin daha yerleşik bir yapıya sahip olmaları nedeniyle daha etkin ve hızlı bir biçimde işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Siyasi nedenler ve

¹²¹ ESER, s. 21.

¹²² ERDAL, s. 141.

¹²³ KILIÇ, Ali Şahin: "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 58 (3), 2009, s. 642.

¹²⁴ ESER, s. 22.

¹²⁵ ERDAL, s. 139.

¹²⁶ ESER, s. 22.

Roma Statüsü'ne daha çok ülkenin taraf olmasının amaçlanması da tamamlayıcılık ilkesinin Statü'de yer almasının nedenleri arasındadır¹²⁷. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin koşulsuz yargı yetkisine sahip olması sadece devletlerin egemenlik haklarından vazgeçemedikleri¹²⁸ için Statü'ye taraf olmalarını engelleyici bir etkiye sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda mahkemenin çok ağır bir iş yükünün altına girmesine de neden olacak ve böylece de etkin bir yargılama faaliyeti gerçekleştirmesini de önüne geçmiş olacaktır¹²⁹.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin devlet egemenliği açısından sorun yaratan bir başka yönü de Roma Statüsü'nün 13. maddesinin b bendi gereğince BM Güvenlik Konseyi'nin BM Sözleşmesi'nin VII. Bölümünden yola çıkarak Mahkeme'nin savcılığı harekete geçirmesidir. Böylece ülkesellik ve uyrukluk ilkesi dikkate alınmaksızın barışa yönelik bir tehdidin varlığıyla yetinilerek bir olay savcılık aracılığıyla Mahkeme önüne götürülebilmektedir¹³⁰. İstisnai yargı yetkisinin kullanıldığı bu hale Sudan ile ilgili olarak 2005 yılında Darfur Bölgesi'nde işlenen suçların ve 2011 yılında da Libya'da işlenen suçların BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar Mahkeme'nin önüne getirilmesini örnek gösterebiliriz¹³¹. BM Güvenlik Konseyi'nin ülkesellik ve uyrukluk kriterlerine bağlı kalınmaksızın bir suçu Mahkeme'nin önüne getirebilmesi yetkisi dışında, dünya barışı ve güvenliğinin korunması amacıyla, Mahkeme'nin davaya bakmasını engelleme yetkisine de sahip olması, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkileri bağlamında oldukça eleştirilen bir husustur¹³².

¹²⁷ ERDAL, s. 139-140.

¹²⁸ Devletlerin Statü'nün kabul edilmesi konusunda yavaş hareket etmelerinin en önemli nedeni, modern devletin bir unsuru olan ve egemenliğin en önemli göstergelerinden şiddet tekeline verdikleri önemlidir. KARAKEHYA, Hakan: "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57 (2), 2008, s. 158.

¹²⁹ KARAKEHYA, s. 139.

¹³⁰ ERDAL, s. 154. CARTER, Linda E.: "2021 Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi", (Çev. Müslüm Fincan). Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi, 7 (22), ss. 119-131.

¹³¹ AKSAR, s. 166.

¹³² TURHAN, s. 130.

SONUÇ

Devletin en önemli unsurlarından biri olan parçalanamaz, bölünemez, sürekli ve mutlak niteliğe sahip klasik egemenlik anlayışı bugün geçerliliğini korumamaktadır. Modern devletin ortaya çıkışıyla kabuk değiştirmeye başlayan egemenlik anlayışı büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti, insan haklarının evrensel düzeye ulaşması ve uluslararası düzeyde korunması gerekliliği, uluslararası kuruluşların ortaya çıkması mutlak egemenlik anlayışından egemen eşit devlet anlayışına geçişe sahne olmuştur. Küresel düzeyde yaşanan gelişmeler klasik egemenlik anlayışının asla kabul edemeyeceği bir biçimde egemenlik anlayışının değişimine neden olmuştur.

Egemenlik anlayışındaki değişimin göstergelerinden sadece biri olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden bahsetmemiz mümkün olacaktır. Uluslararası Ceza yargılamaları konusunda yaklaşık dört yüz yıllık bir birikimin neticesinde, insanlık tarihinde yaşanan katliamlara, savaşlara dur demek için, daha iyi bir dünya için Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. UCM kurulurken yaşanan kan dondurucu nitelikteki olaylar sonrasında kurulan ad hoc nitelikteki uluslararası ceza mahkemelerinin tarafsızlık, suç ve cezaların kanuniliği, doğal yargıç ilkesi gibi ceza ve ceza muhakemesi hukuku ilkeleri açısından eksikliklerini ortadan kaldırmak ve olaylar karşısında daimi bir mahkemeye hızlı ve etkin bir çözüm üretmek amaçlanmıştır.

Soykırım, insanlığa karşı suç, savaş suçu ve saldırı suçu yargılama yetkisine konu edinen mahkeme, kabul ettiği tamamlayıcılık ilkesi sayesinde devletlerin egemenlik haklarına yapacağı müdahaleyi en aza indirmeye çalışmaktadır. Bu sayede de daha fazla devleti son derece hassas oldukları egemenlik yetkisiyle ilgili bir kısıtlama içine girip Mahkeme'nin Statüsü'ne taraf olmaları sağlanmıştır.

Her ne kadar tamamlayıcılık ilkesiyle ulusal yargı yetkisine öncelik verilse de ulusal mahkemenin yargılama konusunda *isteksiz* ve *yetersiz* olması gibi gerekçelerle ve bu hususların ölçütünün UCM tarafından belirlenmesi suretiyle devletin egemenlik yetkisine müdahalede bulunulabilecektir. Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyi'ne mahkemeyi harekete geçirmek konusunda tanınan yetki de egemenlik yetkisine ciddi bir müdahale niteliğindedir. Ne var ki, küreselleşen dünyada devletlerin egemenlik konusunda böyle bir dönüşüm yaşaması, müdahaleye rıza göstermesi de kaçınılmaz bir hâl almıştır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali: Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, 5. Bası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- AKKAYA KİA, Rukiye: Moderniteden Postmoderniteye Egemenlik ve Hukuk, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.
- AKSAR, Yusuf: "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52 (2), 2003, ss. 125-139.
- AKSAR, Yusuf: Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II, 3. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.
- ALİBABA, Arzu: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 49 (1-4), 2000, ss. 181-207.
- ASLAN, M. Yasin: "Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 56 (4), 2007, ss. 55-79.
- CARTER, Linda E.: "2021 Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi", (Çev. Müslüm Fincan). Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi, 7 (22), ss. 119-131.
- DREZNER, Daniel W: "On the Balance Between International Law and Democratic Sovereignty", 2 Chicago Journal International Law, 2(2), 2001, ss. 321-336.
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjil2&div=31&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=On|the|Balance|Between|International|Law|and|Democratic|Sovereignty&type=matchall (Erişim Tarihi: 15.01.218)
- DUGUIT, Leon: "Egemenlik ve Özgürlük" in Devlet Kuramı. Akal, Cemal Bali (Ed.), Dost Kitabevi, Ankara, 2000.
- DUGUIT, Leon: Kamu Hukuku Dersleri, Süheyp Derbil (çev.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1954, Ankara.
- EMİR, Nergiz: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi Bakımından Saldırı Suçu", Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (2), 2015, ss. 118-143.
- ENGSTER, Daniel: Divine Sovereignty. The Origins of Modern State Power. Northern Illinois University Press, Dekalb, 2001.
- ERDAL, Selcen: "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ulus-Devlet Egemenliğine Etkisi" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18 (1), 2008, ss. 147-206.
- ERDAL, Selcen: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Devlet Egemenliğine Etkisi, 1. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.
- ESER, Albin: Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kurulması: Roma Statüsünün Ortaya Çıkışı ve Temel Özellikleri. Turhan Faruk (çev.) in. Feridun Yenisey (ed.), Uluslararası Ceza Divanı İstanbul, 2007, s. 20.
- GÖZLER Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Anayasa Hukukunun Genel Teorisi), C I, 1. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- GÖZLER, Kemal: Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı, Güncelleştirilmiş Düzeltilmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011.
- GÖZTEPE, Ece: Avrupa Birliğinin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu, 1. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.

- GRATTON, Peter: *The State of Sovereignty. Lessons from the Political Fictions of Modernity*. Albany: State University of New York Press, 2012.
- GÜNDÜZ, Aslan: “İktidar ve Milletlerarası Sınırları” *İstanbul Barosu Dergisi*, 64(1-2-3), 1990, ss. 14-69.
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki: *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.
- HAZIR, Hayati: *Devlet Egemenliği ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3 (1), 1990, s. 15-34.
- KAPANİ, Münci: *Politika Bilimine Giriş*, 17. Bası, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005.
- KARAKEHYA, Hakan: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57 (2), 2008, ss. 133-163.
- KARAKEHYA, Hakan: “Modern Düşünce Yapısında Görülen Değişimler Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Taraf Devletlerin Egemenlik Haklarına Müdahalesi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Özel Sayısı*, 13, 2013, ss. 131-141.
- KILIÇ, Ali Şahin: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58 (3), 2009, ss. 615-657.
- KOÇAK, Mustafa: *Batı’da ve Türkiye’de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- KREß, Claus ve HOLTZENDORFF, Leonie von: “Saldırganlık Suçunda Kampala Uzlaşması”, (Çev. Ozan Erözden), *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi*, 1 (2), 2011, ss. 13-65.
- KURŞUN, Günel: *100 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi*, 1. Bası, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2011.
- LÜTEM, İlhan: *Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk*, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947.
- NAGAN, Winston P. /HADDAD, Aitza M.: *Sovereignty in Theory and Practice*. San Diego International Law Journal, 13(2), 2012, ss. 429-520. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sdintl13&div=14&start_page=429&collection=journals&set_as_cursor=14&men_tab=schresults (Erişim Tarihi: 15.01.2018)
- ÖNOK, R. Murat: *Tarihi Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı*, 1. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.
- PIERSON, Christopher: *Modern Devlet*, 1. Bası, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2000.
- RANCILIO, Peggy E: “From Nuremberg to Rome: Establishing an International Criminal Court and the Need for U.S. Participation”, *University of Detroit Mercy Law Review*, 77, ss. 155-195. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/udetmr77&div=12&start_page=155&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=schresults (Erişim Tarihi: 22.01.2018)
- SADAT, Leila Nadya: *The International Criminal Court and The Transformation Of International Law: Justice For The New Millenium*, Transnational Publishers, Inc. Ardsley, New York, 2002.
- SANCAR, Mithat: “Değişen Egemenlik Anlayışında Meşruiyet Sorunu ve Anayasal Düzen” *Anayasa Yargısı Dergisi*, 20, 2003, ss. 158-169.
- SAYGILI, Abdurrahman: “Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63 (1), 2014, ss. 185-198.

- SAYGILI, Abdurrahman: “Modern Devletin Çıplak Sureti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59(1), 2010, ss. 61-97.
- SCHMITT, Carl: Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm. (Çev. Emre Zeybekoğlu). Dost Kitabevi, Ankara, 2002.
- ŞEN, Ersan: Uluslararası Ceza Mahkemesi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- TEZCAN, Durmuş: “Uluslararası Suçlar ve Uluslararası Ceza Divanı” Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, Ankara, 2000, ss. 271-296.
- TÖNGÜR, Ali Rıza: Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kapsamı ve Yargılama Hukuku. Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2005.
- TURHAN Faruk: ”Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi, Uluslararası Ceza Divanı”, Feridun Yenisey (ed.), Arkan Yayınları, İstanbul, 2007.
- TURHAN, Mehmet: “Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, 20, 2003, ss. 215-248.
- UYGUN Oktay: “Üniter ve Federal Devlet Açısından Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi”, İstanbul Üniversitesi Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı, 1989, s. 389-421.
- UZUN, Elif: “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 2003, ss. 25-47.
- YEE, Lionel: “The International Criminal Court and The Security Council: Articles 13 (b) and 16” in Lee, Roy S. (ed.), The International Criminal Court The Making of the Rome Statute Issues, Negotiations, Results, Kluwer Law International, Hague, 1999.
- YÜCEL, Bülent: “20. Yüzyılda Ulus Devletin Egemenlik Yetkisine Yapılan Son Müdahale: Uluslararası Ceza Mahkemesi” Eskişehir Barosu Dergisi, Haziran Sayısı, 2005, s. 229-243.
- “Charter Of The United Nations And Statute of The International Court of Justice”, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (Erişim tarihi: 15.01.2018)
- Resolution ICC-ASP/16/Res.6 https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res6-ENG.pdf (Erişim Tarihi: 23.01.2018)

